Karakalpak

El **karakalpak** és una llengua turquesa parlada per més de 400.000 persones principalment a la República d'uzbeka del Karakalpakistan. Té més relació amb el kazakh que amb l'uzbek. El karakalpak és considerat dialecte del kazakh però va arribar a llengua literària (escrita) el 1925 (en escriptura àrab, canviada el 1928 a l'alfabet llatí i el 1940 als caràcters ciríl·lics.

Karakalpak

Qaraqalpaq tili, Қарақалпақ тили	
Altres noms	Karaklobuk, Klobouki, Tchorny
Tipus	llengua i llengua viva
Parlants	
410.000 principalment a Turquestan	
Parlants nadius	583.410 (2010)
Parlat a	Uzbekistan Kazakhstan Afganistan Rússia
Oficial a	República Autònoma de Karakalpakistan a Uzbekistan
Autòcton de	Karakalpakistan, karakalpaks, Bukhara Region (en), Província de Navoiy i Xorazm Region (en)
Classificació lingüística	
llengües nostràtiques llengües altaiques llengües turqueses llengües kiptxak	
Característiques	
Sistema d'escriptura	alfabet llatí i alfabet ciríl·lic
Codis	
ISO 639-1	kaa
ISO 639-2	kaa
ISO 639-3	kaa
Glottolog	kara1467 (http://glottolog.org/resource/languoid/id/kara1467)
Ethnologue.com	kaa (http://www.ethnologue.com/language/kaa)
IETF	kaa

Contingut

Classificació

El Karakalpak és una llengua que forma part de la branca kiptxak de les llengües turqueses, la qual inclou el Tàtar, el Kumyk, el Nogai, i el Kazakh. A causa de la proximitat amb l'Uzbek, el Karakalpak ha rebut molta influència d'aquesta llengua en el vocabulari i la gramàtica.

El karakalpak té Harmonia vocàlica, és una llengua aglutinant i no té gènere gramatical. L'ordre sintàctic habitual és Subjecte+Objecte+Verb.

Distribució geogràfica

El Karakalpak es parla principalment a Karakalpakistan, una república autònoma de l'Uzbekistan, que integra les regions de Qoraqalpog iston, Navoiy, Buxoro i Xorazm, com també a la baixa Amu Darya, al sud del mar d'Aral. També hi ha uns 2.000 parlants a Afganistan i un nombre menor a la diàspora a Rússia, Kazakhstan, Turquia, i altres parts del món.[1]

Ús i vitalitat de la llengua

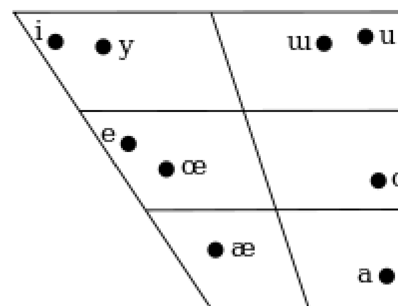
El Karakalpak té estatus de llengua oficial a la República Autònoma de Karakalpakistan segons la Llei de llengües oficials de 1995, 3561-XI, Article 3. Està classificat en el nivell 5 a l'escala EGIDS (en desenvolupament). De fet, dels 1.200.000 habitants de Karakalpakistan, el karakalpak és la llengua materna d'un terç de la població, aproximadament, que està constituïda en conjunt per diferents ètnies: usbecs, kazakhs, turcmans i russos, entre altres.[1]

Dialectes

Segons l'Ethnologue té dos dialectes: el Karakalpak del nord-est i el Karakalpak del sud-oest.[1] Karl Heinrich Menges menciona un possible tercer dialecte parlat a la Vall de Ferganà. El dialecte del sud-oest es caracteritza pel so [č] en lloc del [š] del dialecte del nord-est.

Fonologia

El Karakalpak té 21 fonemes consonàntics propis i quatre fonemes al·lòctons usats regularment en manlleus. En el quadre següent s'indiquen els fonemes al·lòctons entre parèntesis.

Sistema vocàlic del Karakalpak

Sistema consonàntic del Karakalpak

	Labials	Alveolars	Palatals	Velars	Uvulars	Glotals
Nasals	m	n		ŋ		
Oclusives	p b	t d		k g	q	
Africades		(t͡s)	(t͡ʃ)			
Fricatives	(f) (v)	s z	ʃ ʒ	x ɣ		h
Vibrants		r				
Aproximants		l	j	w		

Harmonia vocàlica

L'harmonia vocàlica en Karakalpak és més funcional que en altres llengües turqueses. Els mots manllevats del rus o d'altres llengües no acostumen a presentar aquest fenomen; però el lèxic autòcton del karakalpak habitualment segueix aquestes normes de l'harmonia vocàlica:

Vocal	Pot anar seguida per:
a	a, ɯ
æ	e, i
e	e, i
i	e, i
o	a, o, u, ɯ
œ	e, i, œ, y
u	a, o, u
y	e, œ, y
ɯ	a, ɯ

Vocabulari

Pronoms personals

Persona	Karakalpak	Traducció
1a sing	men	jo
2a sing	sen	tu
3a sing	ol	ell/ella
1a plural	biz	nosaltres
2a plural	siz	vosaltres
3a plural	olar	ells/elles

Nombres

bir 1, *eki* 2, *u ʻsh* 3, *to ʻrt* 4, *bes* 5, *alti ʻ* 6, *jeti* 7, *segiz* 8, *tog ʻi ʻs* 9, *on* 10, *ju ʻz* 100, *mi ʻn ʻ* 1000

Sistema d'escriptura

Fins al 1928 el karakalpak va utilitzar l'alfabet àrab i la seva variant de l'Alfabet persa per ser reperesentat en l'escriptura. A partir de 1928 va utilitzar l'alfabet llatí (amb caràcters addicionals) fins al 1940. A partir d'aquesta data es va introduir l'ús de l'alfabet ciríl·lic.

Encara que l'ús de l'alfabet llatí, s'ha estès a Taixkent (la capital de l'Uzbekistan), a Karakalpakistán la introducció d'aquest alfabet està essent molt més lenta. A continuació es mostren les equivalències de les grafies en alfabet llatí i ciríl·lic amb els sons del Karakalpak en AFI. Els caràcters ciríl·lics sense equivalència en l'alfabet llatí estan marcats amb asteriscs .

آ ب پ ت ث ج ح خ چ د ذ ي
ر ز ژ س ش ص ض ط ظ ع غ ف
ق ڭ گ ك ل م ن ه و ۇ ۋ ى
ي

Alfabet aràbic baixkir

Cartell d'un laboratori fotogràfic a Nukus escrit en Karakalpak amb caràcters de l'alfabet llatí (març de 2006)

Ciríl·lic	Llatí	AFI		Ciríl·lic	Llatí	AFI		Ciríl·lic	Llatí	AFI
Aa	Aa	/a/		Ққ	Qq	/q/		Фф	Ff	/f/
Әә	Aʻaʻ	/æ/		Лл	Ll	/l/		Хх	Xx	/x/
Бб	Bb	/b/		Мм	Mm	/m/		Ҳҳ	Hh	/h/
Вв	Vv	/v/		Нн	Nn	/n/		Цц	Cc	/ts/
Гг	Gg	/g/		Ңң	Nʻnʻ	/ŋ/		Чч	CHch	/tʃ/
Ғғ	Gʻgʻ	/ɣ/		Оо	Oo	/o/		Шш	SHsh	/ʃ/
Дд	Dd	/d/		Өө	Oʻoʻ	/œ/		Щщ*	*sh*	/ʃ/
Ее	Ee	/e/		Пп	Pp	/p/		Ъъ*		
Ёё*	*yo*	/jo/		Рр	Rr	/r/		Ыы	Iʻiʻ	/ɯ/
Жж	Jj	/ʒ/		Сс	Ss	/s/		Ьь*		
Зз	Zz	/z/		Тт	Tt	/t/		Ээ	Ee	/e/
Ии	Ii	/i/		Уу	Uu	/u/		Юю*	*yu*	/ju/
Йй	Yy	/j/		Үү	Uʻuʻ	/y/		Яя	*ya*	/ja/
Кк	Kk	/k/		Ўў	Ww	/w/				

Abans de 2009, la C s'escrivia com a TS; la I i la Iʻ s'escrivien com a *i amb punt* (/i/) i *I sense punt* (/ɯ/), com en el turc.

Referències

1. «Karakalpak (http://www.ethnologue.com/language/kaa)». *Ethnologe*. [Consulta: 22 febrer 2015].

- MENGES, Karl H. *Qaraqalpaq Grammar*. Nova York: King's Crown Press, 1947. «OCLC 3615929 (https://www.worldcat.org/title/qaraqalpaq-grammar/oclc/3615928)»
- JOHANSON, Lars; Csató, Éva Ágnes. *The Turkic Languages* (http://books.google.cat/books?id=U1009DRu_vMC). Londres: Routledge, 1998. «OCLC 40980286 (https://www.worldcat.org/title/turkic-languages/oclc/40980286)»

Llengües turqueses	
	Turquès occidental
Bolgar	Bólgar† | Húnnic† | Khàzar† | Txuvaix
Txagatai	Aini² | Turc d'Ili | Lop | Txagatai† | Uigur | Uzbek
Kiptxak	Baraba | Baixkir | Cumà† | Karatxai-balkar | Karaïm | Karakalpak | Kazakh | Kiptxak† | Krimtxak | Kumyk | Nogai | Tàtar | Tàtar de Crimea¹ | Urum¹
Oguz	Afxar | Àzeri | Gagaús | Petxeneg† | Qaixqai | Salar | Tàtar de Crimea¹ | Turc | Turc de Khorasan | Turc otomà† | Turcman | Urum¹
	Turquès oriental
Khalaj	Khalaj
Kirguís-Kiptxak	Altai | Kirguís
Uigur	Altai septentrional | Txulim | Dolgan | Fuyü Gïrgïs | Sakhà / iacut | Khakàs | Shor | Tofa | Tuvinià | Iugur occidental
	Turc antic†
	Notes: ¹ Es troba en més d'un grup; ² Llengües mixtes; † Extingida